

forte si Angeli utuntur aliquibus signis in sua locutione, et manifestatione, de quo infra disputatione xxv agendum est, dicere possent hi auctores per species horum signorum præexistentium in mente Angeli, non tamen productorum quousque Angelus suum conceptum manifestat, conceptum cognosci, sicut nos per species vocum significantium, quæ in nobis præexistunt, cognoscimus secreta cordis, quæ alter nobis manifestat. Ut ut est, in hac sententia supponitur, non probatur, speciem secreti cordis ante sui manifestationem esse indebitam Angelo, quia alter habet jus ne infundatur. Et de hoc quærimus, quare habet jus? Et solum reducitur ad hoc, quia liber actus est et inter-nus. Hoc ipsum quæritur.

XII. Ex quo etiam manet refutata sententia Richardi, qui negat Angelum non posse cognoscere secreta cordis alterius, quia indiget speciebus repræsentantibus illud: istæ enim species non derivantur a voluntate cogitantis, nisi motu voluntatis ejus in quo sunt: ergo nisi ipse velit, non poterit habere species secreti sui. Gregorius autem ideo dicit non cognosci secretum alterius ab alio, quia quantumvis sit intimus aut penetratus cum illo, non tamen illi inhæret secretum cordis alterius, quod tamen necesse erat ut ab eo videtur intuitive, et in se, alias si sola intima præsentia sufficeret, posset Angelus intimatus corpori hominis ubi est anima, secretum illius cognoscere. Sed hæc futilia sunt et fundamento carent. Nam in primis Richardus supponit Angelum accipere species a rebus, et sic male potest explicare quomodo Angelus distans possit loqui alteri, sicut frequenter in Scriptura significatur, ut Zachariæ ii, et Danielis viii, et aliis locis; nec enim species illæ cum spirituales sint, poterunt

transire per medium, quod corporale est. Deinde, hoc dato quod species singularium accipiant a rebus, unde probat Richardus, esse in potestate cogitantis impedire quod actus suus non emittat ex se speciem in alium Angelum: licet enim productio illius actus libera sit, et in potestate cogitantis, tamen quod semel productus et existens non emittat species, in potestate ejus non est, cum emissio specierum naturalis actio sit, ut manifeste apparet in nobis et intellectu agente. Sententia vero Gregorii in eo manifeste deficit, quia ad cognoscendum aliquid intuitive, non est necesse quod inhæreat per seipsum in intellectu alterius, sed per speciem repræsentantem illud in se, ut constat in nobis, cum videmus res ad extra intuitive. Unde ergo probat Gregorius hanc speciem deesse Angelo, sive distans sit ab altero, sive ei conjunctus: aut unde probat præter speciem requiri etiam quod secretum alterius sit in ipso cognoscente ut attingat illud? Sic enim jam esset proprium non alterius, hic autem loquimur de secreto alterius ut alterius, id est, ut manet in altero, quare cognosci non possit ab Angelo, sicut cognoscantur potentia ejus, et natura, et tamen non existunt nisi in altero.

XIII. Quare reduci debemus ad tertiam sententiam D. Thomæ qui ex propriis probat secretum cordis non esse cognoscibile ab Angelo, non defectu concursu divini, non defectu speciei talis secreti, non quia modus non est cognoscibilis ab Angelo, sed sola substantia talis actus, sed quia ex propriis et intimis liberi actus ut emanantis a voluntate et nondum manifestati in aliquo effectu, cognoscibilis non est. Ratio autem, qua id probat S. Thomas talis est: voluntas rationalis creaturæ soli Deo (præter se) sub-

jacet, et ipse solus in ea operari potest: ergo ea quæ ex voluntate sola dependent, vel quæ sunt in sola voluntate soli Deo sunt nota. Constat autem quod ex sola voluntate dependet quod aliquis aliquid actu consideret, quia utitur habitu, vel specie intelligibili, cum vult: ergo cogitationes cordis soli Deo sunt cognoscibiles, quia solum ipsi subjacent, et ei a quo eliciuntur. Hæc ratio difficilis visa est Durando, et aliis, quia multa sunt quæ a solo Deo dependent, et ab eo fiunt et tamen ab Angelo cognoscuntur, sicut substantia animæ rationalis, cælum, et alii Angeli, quæ omnia a solo Deo fiunt, et tamen ab Angelo cognoscuntur: ergo ex hoc quod aliquid a solo Deo dependeat in sua productione, et motu, non inferitur, quod a solo Deo cognoscatur, et non ab alio intellectu creato. Quod si dicatur, propositionem D. Thomæ non inniti illi solum rationi, quod omne quod a solo Deo producit, soli Deo est cognitum, sed addit quod omnis operatio creaturæ, quæ a nulla causa naturali procedit, sed solum a libera, et ab ipso Deo, soli Deo, et ipsi operanti est cognita, contra hoc instatur, quia tunc petitur principium, et supponitur id quod est probandum, scilicet quod operatio egrediens a causa libera, et a Deo, soli Deo est nota: hoc enim est quod quærimus, quare operatio dependens a sola causa libera, alteri non possit esse nota? Nec defenditur ratio sancti doctoris, qui ideo probat operationem liberam soli Deo esse notam, quia a solo Deo dependet, non quia etiam dependeat a causa libera: tunc enim et peteretur principium, et instaretur in omnibus operationibus exterioribus, quæ procedunt a causis liberis, ut motus cæli factus ab Angelo, motus progressivus factus ab homine, aut motus impressus al-

teri Angelo, qui non dependet ab hoc universo. Itaque vel reddimus rationem incognoscibilitatis harum cogitationum ex eo quod a solo Deo dependent, vel ex eo quod etiam dependent a causa libera.

Si primum instatur in exemplis adductis, imo et in aliis quæ Deus operatur intra voluntatem et intellectum, ut est infusio habituum supernaturalium et specierum intelligibilium, quas ab aliis Angelis intelligi docet S. Thomas in hac quæstione lviii, art. iv ad ii, et tamen hæc omnia operatur Deus solus intra voluntatem et intellectum. Si vero dicatur secundum, manifeste petitur principium, et instatur exemplis adductis.

XIV. Nihil plus elevat rationem D. Thomæ Cajetani, et Capreoli supplementum, nempe quia supponit hæc ratio D. Thomæ Angelum naturaliter solum cognoscere ea quæ a naturalibus causis solum dependent, aut cum eis connexionem habent; actus autem voluntatis prout intra voluntatem sunt, cum nulla causa naturali habent per se connexionem, quia quacumque causa naturali stante, possunt exire, vel non exire a voluntate; et sic illorum cognitionem Angelus non habet.

Cæterum hoc supplementum rationis D. Thomæ præterquam quod ab ipso non ponitur, sed illi superadditur, nullam vim rationi ejus affert, quia non probat solum rerum naturalium species Angelo infundi, non vero actuum liberorum. De hoc enim quærimus quare solum res naturales sint objectum proportionatum intellectus Angeli, et non liberæ, cum tamen actus libere facti etiam habeant entitatem ordinis naturalis. Et deinde, cur solum actiones liberæ intra intellectum et voluntatem hoc privilegium habent jure libertatis, non autem actiones exteriores factæ præsertim ab Ange-

lo, quia tales prout sic etiam non dependent a causis naturalibus, quæ tamen ab Angelo cognoscuntur. Deinde, quam dependentiam habet a causis naturalibus infusio specierum intelligibilium intra intellectum vel aliorum habituum supernaturalium intra voluntatem, aut habitus acquisiti et producti per actus nostros: hæc enim omnia a nulla causa naturali dependent possuntque fieri extra totum universum cum a solo Deo fiant, et tamen cognoscuntur ab alio Angelo independentem a voluntate alterius: ergo insufficientis est totum hoc fundamentum jactum a Cajetano et Capreolo pro supplenda ratione D. Thomæ.

XV. Nihilominus ratio S. Thomæ efficax est, et ab ipso tradita ubicumque de hac re agit, ut supra diximus, ut videri potest q. iv de veritate, art. xiii, et quæst. xvi de malo, art. viii, et in præsentis quæstione lviii, art. iv. Et ejus intelligentia solum consistit in sensu formali propositionum D. Thomæ, scilicet quod loquitur de his quæ a sola voluntate dependent. Ubi ly sola excludit omnem aliam causam particularem, et determinatam, quæ pertineat ad totum hoc universum, et loquitur de voluntate ipsa ita contingenti et indifferenti, quod a nulla causa creata determinari potest, nisi a sola universalitate divinæ operationis. Ex his enim duobus principiis, scilicet exclusione omnium causarum naturalium, et eorum quæ pertinent ad hoc universum, et stante operatione voluntatis indifferenti et indeterminata, a solo autem Deo determinabili, deducitur manifeste, quod a nullo alio intellectu creato, potest liber actus intelligi, nisi ab eo qui elicit, vel a Deo qui determinat.

Et ratio hujus est, quia Angelus non habet vim intelligendi

quodcumque intelligibile creatum, nisi tantum illud quod pertinet ad hoc universum, et redditur pars illius, et cum eo connexionem habet, quod autem independens est ab hoc universo, nec fit tamquam pars ejus, et ad illud pertinens, non est cognoscibile ab Angelo naturali cognitione: ideo enim dicimus Angelum non posse cognoscere omnia possible, quæ continentur in omnipotentia Dei, et non in causis creatis, quia coarctatur ejus cognitio naturalis ad ea solum quæ ex causis naturalibus proveniunt, seu ad hoc universum spectant ut partes illius, vel ut illi annexa: si enim extra hoc universum possunt aliqua intelligere, utique solum erunt contenta in Deo, quia extra universum non datur alia causa, quam Deus, qui est extra totum universum; et sic poterunt cognoscere quidquid possibile est, saltem divisive: non enim est aliquid per quod restringatur ad cognoscendum hæc, et non alia, si semel cognoscere potest ea quæ ad hoc universum non spectant. Si ergo in istis objectis naturaliter cognoscendis aliquis terminus ponendus est, et non in infinitum protrahenda sunt, quia alias omnia possible, et quæcumque futura contingentia cognosceret, et ea quæ pure sunt in manu Dei, contra illud quod dicitur Actorum. i: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*; inde fit generalis regula, quod quæcumque ad hoc universum non pertinent, nec, sed supra illud sunt, nec per connexionem cum illo habent, ad naturalem et propriam Angeli cognitionem non pertinent. Cui principio adjungitur aliud, quod actus liber, prout exit a voluntate, non prout alicui effectui manifesto, et ad hoc universum spectanti conjungitur, non habet connexionem aliquam cum causa aliqua totius universi,

nec ab aliquo sufficienter et plene potest determinari voluntas: ergo nulla vis creata potest ex vi sua, aut ex cognitione alicujus objecti creati cognoscere determinatum exitum hujus actus, aut illius liberi a sua causa: ergo neque cognoscere determinatum actum liberum, sicut neque in futuris determinatum eventum propter indeterminationem et contingentiam causarum proximarum. Cognoscere autem cogitationes cordis in se est cognoscere illas in ipso exire a voluntate, in quo habent omnimodam contingentiam et indeterminationem ex parte causæ proximæ, totam vero determinationem habent a solo Deo sic movente, et sic determinante: ergo nullum principium habet intellectus creatus, ut possit determinate cognoscere actum liberum in ipso exitu a voluntate creata. Si autem non videt exitum ipsum a voluntate, neque postquam exierit, videbit illum, quia actus ipse quamdiu est, semper exit a voluntate, quia in fieri, et conservari ab ea dependet, eademque contingentia egreditur in ipso conservari, atque in ipso primo exire. Quod in reliquis actionibus contingentibus præter liberos actus non procedit, tum quia actiones aliæ non a solo Deo determinantur, sed etiam ab aliis causis creatis; tum quia effectus aliquos producant, si sint actiones transeuntes, qui effectus manent determinati ut aliquid pertinens ad integrationem universi; et sic spectant ad cognitionem Angeli.

XVI. Nec obstat quod actus liber, quando exit a voluntate, exit determinatus, alias non exiret. Nam contra est, quia ista determinatio est cum omnimoda dependentia ab ipsa voluntate potente retrahere actum, unde si ex illo actu voluntatis effectus aliquis producendus est, adhuc posito actu intra voluntatem æque

contingens et indeterminatus manet; et perinde atque si esset intra causas, quia totus ille actus ita est intra voluntatem, quod ab ipsa potest mutari et indeterminari, seu tolli; ergo quamdiu sic est subjectus mutationi ipsius causæ, retinet contingentiam ad esse, et non esse in ipso exitu a causa, nec ab alio quam a Deo determinatio illa dependet tam in exire, quam in conservari, ita quod Deus in movendo et determinando intrinsece voluntatem, operatur independentem a toto universo, quia cum nulla re totius universi habet voluntas dependentiam et connexionem per se. Ergo determinatio causæ liberæ ad intra est unum ex his quæ Pater posuit in sua potestate, quia in alterius causæ creatæ potestate non est, nisi in sua quæ elicit actum, et Dei qui movet ad illum.

XVII. Quare D. Thomas ex intimis et propriis voluntatis liberæ in sua contingentia, et indeterminatione, et ex omnimoda independentia ab omni alia re universi, sed solum a Deo, ut est causa supra totum universum, optime deduxit incognoscibilitatem istorum actuum independentem ab ipsa manifestatione causæ liberæ, vel Dei, quia in nulla causa præter Deum et voluntatem invenitur continentia istius actus. In ipsa voluntate est cum summa indifferentia et contingentia etiam in ipso exire, et in conservari, quia ita exit actus, quod potest non exire. In ipsa determinatione et motione Dei, est ita occultum et positum in potestate Patris, quod operatur ibi Deus ut causa supra totum universum operans, et nihil ad connexionem cum reliquis universi partibus spectans efficiendo. Et sic ex omni parte latet intellectum creatum.

XVIII. Unde solvuntur instantiæ allatæ a Durando, Suarez, et aliis

contra hanc rationem D. Thomæ. Ad primum respondetur, quod multa quæ fiunt a solo Deo, cognoscuntur ab Angelo, quando ita fiunt a Deo, quod pertinent ad hoc universum, tamquam partes illius, vel ipsi universo coordinata et connexa, sicut etiam ipsi actus exteriores, qui libere fiunt, hoc ipso quod exteriores sunt, possunt cognosci, quia coordinantur reliquis partibus universi, et concernunt alias causas vel effectus externos, aut corporeos, quibus coordinantur reliquis partibus universi. Et sic cælum, quod a solo Deo fit, et anima rationalis, quæ a solo Deo creatur, et Angelus, si de novo crearetur, naturaliter cognoscuntur ab Angelo, quia ista omnia producuntur tamquam partes universi, et ut res in se omnino determinatæ, nec dependentes in suo exire, et conservari, ab aliqua indifferentia et contingentia sui principii, quod totum non currit in actibus liberis, qui in suo exire a voluntate procedunt cum summa indifferentia et omnimoda dependentia quoad conservari vel non conservari, esse, vel non esse etiam stante eadem voluntate, non sicut lux dependet a luminosa in fieri, et conservari cum omnimoda necessitate, stante luminoso: nec sicut creaturæ dependent a Deo in fieri et conservari tamquam ab agente libero in quo parificabatur egressioni actuum liberorum a voluntate, nisi creaturæ fierent a Deo ut pertinentes ad hoc universum, et ut partes illius, et tamquam effectus externi cum aliis effectibus creatis conjuncti et connexi in hoc universo, cujus cognitio naturaliter est debita Angelo: actus autem liberi intra potentiam non habent connexionem aliquam nec dependentiam cum toto ordine universi, quia a nulla causa, vel objecto illius determinari possunt et æque bene possunt produci, et fieri,

etiam extra totum universum, vel nulla re universi extante. Exempla vero quæ afferuntur de speciebus intelligibilibus, vel habitibus infusis in intellectu, vel voluntate, non obstant: dicimus enim quod si supernaturales sunt, non cognoscuntur naturaliter ab Angelo, sed per species supernaturales: si vero naturalis ordinis sunt, cognoscuntur naturaliter ab Angelo: utrumque tamen cognoscitur sine dependentia a consensu voluntatis, vel ejus manifestatione, licet a solo Deo fiant intra ipsas potentias, quia producuntur a Deo tamquam accidentia adornativa ipsum Angelum, et pertinentia ad ejus integritatem et debitam dispositionem ad operandum in genere naturali, vel supernaturali, unde pertinent ad cognitionem integritatis ipsius Angeli in se, et consequenter sicut ipse Angelus producitur ut pars universi, ita species istæ intelligibiles a Deo infusæ, vel alii habitus supposita elevatione supernaturali cognoscuntur tamquam aliquid pertinens ad integritatem, et perfectionem ipsius Angeli in se, non autem ut aliquid dependens ab indifferentia et contingentia voluntatis, et a divina determinatione, ut operante cum omni independentia a toto universo, et ab ejus causis, sicut ponderatum est. Ad instantiam autem contra explanationem Cajetani, et Capreoli, respondetur ex dictis, quod in primis illa explicatio non superadditur rationi D. Thomæ, sed supponitur hoc ipso quod loquitur de his, quæ dependent a voluntate solum, et hoc ipso quod dicit voluntatem a solo Deo moveri, ut intra ipsam operante: hæc enim stare non possunt, nisi supponendo quod voluntas in suis actibus liberis ita est sola, quod est independens, et connexionem non habens cum reliquis partibus universi, nec ut fiant actus liberi

necesse est quod sit in universo, sicut nec etiam intellectus ad intelligendum, quamvis si necessario operetur tam voluntas, quam intellectus se habeant ut natura quædam et pars universi in operando, sicut aliæ naturæ determinatæ.

Et cum instatur quod in hoc petitur principium quare solum res naturales sint objectum proportionatum Angeli et non actus liberi, cum tamen habeant entitatem naturalem, respondetur ex dictis, quod res naturales, et quidquid per modum naturæ consideratur, hoc ipso se habet ut pars hujus universi, et ut integrans et componens illud: pertinet autem ad cognitionem naturalem Angeli tota constructio universi, et quidquid ad illud componendum potest ordinari. Quidquid autem remanet in potestate Dei tamquam in causa supra totum universum, non pertinet ad cognitionem Angeli, alias omnia possibilia posset cognoscere, et non esset unde poneremus terminum in objectis ab Angelo cognoscendis. Et cum quaeritur, quare hoc jus libertatis solum est in actibus internis voluntatis, non in externis, jam respondimus quod actus externi habent effectum aliquem, vel signum, in quo manifestantur, quod importat aliquam determinatam naturam pertinentem, vel connexionem habentem cum partibus universi, et cum causis naturalibus. Nec enim est aliquis effectus ad extra qui non subiectetur, vel informet aut perficiat aliquid naturale, aut aliquod corpus; et sic connectitur cum naturis universi.

XIX. Ad ultimam autem instantiam de infusione specierum intelligibilium, vel aliorum habituum intra voluntatem, vel intellectum, quorum infusio a causis naturalibus non dependet, et potest fieri a Deo

extra totum universum, jam respondimus: nec enim dicimus ista causari ab aliqua causa naturali, sed a solo Deo, nec dependere ab ipso universo ut fiat, nec exigere quod res ipsa in universo sit, ut possit accipere istos habitus, vel species: sed tamen ideo ista non latent alium Angelum, quia infunduntur tamquam accidentia, quibus integratur, aut perficitur ipsa virtus et potentia Angeli in ratione virtutis. Perficitur autem ab illis, ut a formis, naturali et necessario modo informantibus, et ornantibus rem, seu naturam hujus universi, quæ est Angelus; et sic per modum naturæ ipsæ species, seu habitus se habent non moraliter, et contingenter sicut actus liberi. Unde sicut ipsa substantia et potentia Angeli, licet possit poni extra totum universum, tamen per se dicit ordinem ad illud, et se habet ut pars illius tamquam natura quædam, ita potentiæ illius et accidentia, quæ potentiam istam naturali modo et informatione vel integrant vel complent, omnia reputantur, ut pertinentia ad partes universi, et per modum naturæ se habentes quod non ita est in actibus liberis, quia non se habent per modum naturæ in informando, vel perficiendo, nec determinationem habent, et dependentiam, aut connexionem cum aliis; et ideo non pertinent ad lineam rerum naturalium, et constructionem universi, sed ad lineam moralem, et liberam, quæ a solo Deo, ut est extra totum universum determinatur, et dependet. Quod vero attinet ad habitus acquisitos nostris actibus liberis, multi sentiunt eos ab Angelo non cognosci, quia alias posset videndo habitus ex eorum intentione vel remissione cognoscere actum magis vel minus intensum, a quo processit ille habitus. Cæterum hoc non multum convincit, quia etiam in exter-